Essentaksterfte
in
Gemeente Moerdijk

Zevenbergen, oktober 2021

Inhoudsopgave

1. Inleiding

1.1	Aanleiding	2
1.2	Doelstelling	2
1.3	planperiode	2
1.4	Leeswijzer	2

2. Essentaksterfte

2.1.	Algemeen	3
2.2.	Essentaksterfte in Moerdijk	4
2.3	volksgezondheid	5

3. Ambitie en wettelijke kaders

3.1	Ambitie	5
3.2.	Wettelijke kaders	6

4. Aanpak

4.1.	Boomveiligheidscontrole	6
4.2.	Scenario's	7
4.3.	Vervanging	11
4.4.	beheermaatregelen vanuit BVC/ETS	12

5. Financieel kader

5.1.	Uitgangspunten	13
5.2.	Benodigde middelen	13

6. Monitoring en evaluatie **14**

7. Communicatie **14**

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De Essentaksterfte heeft een groot deel van de aanwezige essen in Nederland en zo ook in de gemeente Moerdijk aangetast. Het is een schimmelziekte waar helaas nog geen remedie tegen is en waardoor het overgrote deel van de essen zal verdwijnen. De gemeente Moerdijk telt in haar eigen beheer op dit moment 7562 essen. Zij vormen 30 % van het totaal aantal bomen in beheer bij de gemeente Moerdijk. Het verdwijnen van de essen heeft een zeer grote invloed op de groenstructuur in de kernen van gemeente Moerdijk en in het omliggende landschap. Tot nu toe levert het vooral hogere kosten op voor veiligheid snoei maar de impact van het verdwijnen van de bomen op ecologisch, economisch en recreatief vlak zal de komende jaren veel groter worden.

1.2 Doelstelling

De doelstelling van het onderliggende plan is om op een zo doelmatige en efficiënte wijze om te gaan met de aanpassingen die gemaakt moeten worden in het bomenareaal. Dit om de impact van deze schimmel aantasting op ons bomenareaal en daarmee onze leefomgeving zo adequaat mogelijk op te vangen en te vertalen in een kans om te komen tot een robuuste en toekomstbestendige groenstructuur.

1.3 Planperiode

Het verloop van de schimmelaantasting is ongewis. Op basis van de gedane onderzoeken in de afgelopen drie jaar is de verwachting uit te spreken dat de aantasting in een periode van 10 jaar tijd nagenoeg het gehele essenbestand in onze gemeente in zijn greep zal hebben. Maar de zwaarte van de aantasting is niet goed te voorspellen en daarmee de impact die het met name financieel gaat hebben ook niet. Uitgegaan is dan ook om in eerste instantie financieel gezien te werken met een periode van 5 jaar. Waarbij in het 5de jaar een evaluatie gaat plaatsvinden op basis van nieuwe inzichten vanuit boomcontroles en het gekozen scenario.

1.4 Leeswijzer

In het eerste hoofdstuk wordt ingegaan op de doelstelling van dit plan. In hoofdstuk 2 worden de feiten over de aantasting besproken en de opgave waar we voor staan in de gemeente Moerdijk. Onze ambities en het speelveld worden uiteengezet in hoofdstuk 3 waarna in hoofdstuk 4 de maatregelen worden geschetst in 3 scenario’s. Welke kosten er met de verschillende scenario’s gemoeid zijn wordt behandeld in hoofdstuk 5. Hoofdstuk 6 geeft inzicht in de wijze van monitoring en evaluatie. Communicatie wordt toegelicht in hoofdstuk 7.

2. Essentaksterfte

2.1 Algemeen

Es (Fraxinus)
De es is een veel voorkomende soort in Nederland en met name een zeer kenmerkende boom in het West-Brabantse landschap. De es, een middelgrote tot grote boomsoort, kan goed tegen zware kleigronden en wind. Destijds is de es veel aangeplant als vervanging voor de zieke iepen. Naast zijn verschijning is de boom ook ecologisch gezien zeer waardevol. Ca. 100 planten, mossen en insecten zijn specifiek afhankelijk van de es. Daarmee draagt de boom sterk bij aan de biodiversiteit.

Schimmel
De Essentaksterfte wordt veroorzaakt door de ongeslachtelijke schimmel Hymenoscyphus fraxineus. Deze schimmel is uit Azië afkomstig en sinds 2010 als eerst in ons land aangetroffen in de provincie Groningen. De geslachtelijke schimmel wordt aangeduid met de naam Chalara fraxinea. De schimmel kan muteren en dat betekent dat boomsoorten die eerst minder gevoelig bleken later toch besmet blijken te raken. Ook het essenbestand in de gemeente Moerdijk is belast met deze schimmel, waar helaas nog geen preventie of bestrijdingsmiddel voor bekend is. De schimmel plant zich snel voort, waardoor het beeld van de impact van de aantasting jaarlijks anders kan zijn. De schimmel verspreid zich via de lucht, het is dan ook niet mogelijk om aantasting te voorkomen. De aanpak dient dan ook gericht te worden op monitoring, veiligheid en vervangen.

Verloop van de aantasting
De aantasting van de schimmel verloopt via het blad van de es. De eerste tekenen van de schimmelaantasting zijn bladvlekjes op het blad gevolgd door verkleuring van de nerven. Daarna volgt het afsterven van het blad. Als de schimmel doorzet, volgt daarna een verstoring van de sapstroom in de bladstelen, twijgen en daarna de bast en hout. Het blad verdort in de loop van het groeiseizoen en daarna sterven de twijgen en zelfs delen van de kroon af. Uiteindelijk takelt de boom dusver af dat deze niet meer in standgehouden kan worden. Door de verminderde weerstand kan dit proces versneld worden door secundaire aantastingen van zwam.

De mate van aantasting van de bomen is verdeeld in 4 categorieën, geen, licht, matig en ernstig. Jonge bomen (tot dertig jaar) lijken gevoeliger voor aantasting, maar ook oudere bomen worden op den duur aangetast.

Bron: WUR

2.2 Essentaksterfte in Moerdijk

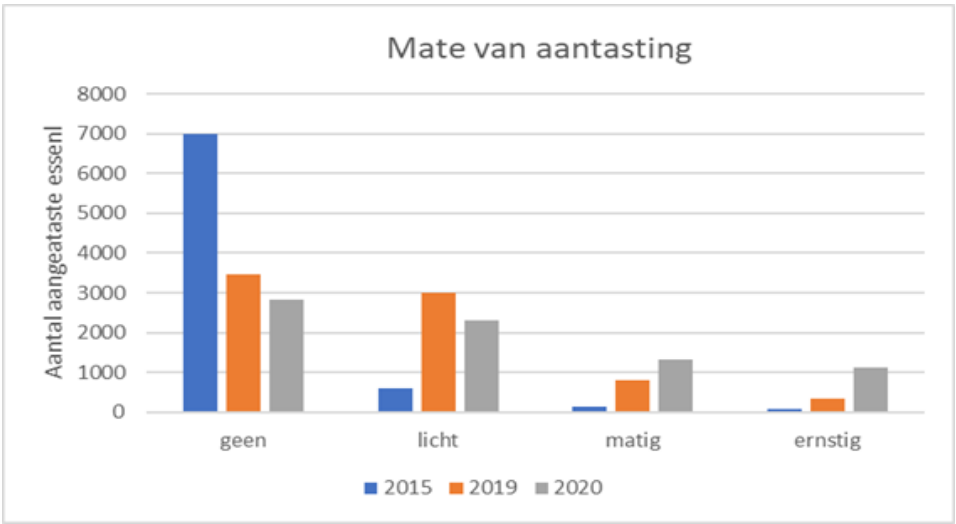
De es is op Moerdijks grondgebied een veel aangeplante boom. De gemeente Moerdijk heeft in haar eigen bezit 7562 essen op een totaal bomenbestand van 26992 bomen. Het merendeel van de essen heeft een standplaats in ons buitengebied. Veel dijken en wegen zijn aangekleed met deze mooie boom. Helaas is uit onderzoek gebleken dat een groot deel van het essenbestand een aantasting heeft van de schimmel. In 2015 was ca. 10 % van de essen aangetast, in 2020 is dit opgelopen naar ca. 63% van het totaal aantal essen dat de gemeente in eigendom heeft.

Locaties essen

De prognose voor de komende jaren is dat de verhoging van het aantal aangetaste bomen met 10 % per jaar toe gaat nemen. Vermoed wordt dat niet iedere soort es even bevattelijk is voor de aantasting. De es waarvan bekend is dat deze zeker bevattelijk is, is de gewone es (Fraxinus excelsior). Het essenbestand van de gemeente Moerdijk bestaat hier voor 98% uit.

In de onderstaande diagram is de ontwikkeling in de mate van aantasting in de afgelopen jaren weergegeven:

2.3 Volksgezondheid

OP basis van de huidige kennis is het niet aannemelijk dat de essentaksterfte van invloed is op de volksgezondheid. De gemeentelijke gezondheidsdienst heeft hier onderzoek naar gedaan.

3. Ambitie en wettelijke kaders

3.1. Ambities in de gemeente Moerdijk

De gemeente Moerdijk heeft hoge ambities als het gaat om natuur in de gemeente. Zij streeft naar een gevarieerde natuur met een hoge biodiversiteit. Natuur neemt een stevige plaats in en moet deze behouden. De aantasting door de schimmel heeft hier een grote impact op, in eerste instantie negatief maar biedt ook kansen om onze ambities waar te maken. Het geeft de kans ons bomenareaal qua soorten en diversiteit te vergroten waardoor het meer toekomst bestendig wordt. Het vergroten van de biodiversiteit heeft invloed op ons landschappelijk beeld maar sterkt ons ook in de strijd tegen ziekten en plagen zoals essentaksterfte, eikenprocessierups en mineermot. Het vergroot onze weerbaarheid. Door diversiteit te brengen in ons bomenareaal maakt het ons bomenareaal meer aantrekkelijk voor een grote diversiteit aan fauna en krijgen wij een aantrekkelijkere leefomgeving.

We gaan in Moerdijk voor een veilige en gezonde leefomgeving die vrij van hinder is en toekomstbestendig. De aantasting in het boomareaal kan voor onveilige situaties gaan zorgen waarop snel geacteerd moet kunnen worden om deze te beperken of te voorkomen.
Het effect hiervan op de leefomgeving moet ook weer opgevangen kunnen worden om zo te zorgen voor een gezonde leefomgeving waarin het goed vertoeven is.

Klimaatstrategie
Onlangs is de Klimaatstrategie gemeente Moerdijk vastgesteld. Hierin is de route uitgestippeld naar een klimaatbestendige Moerdijk. Aan de hand van 3 strategische lijnen, Gezond leef-, werk-, en leerklimaat, Klimaat en het productielandschap 2.0 en Samen met de natuur wordt onze visie op klimaatadaptatie vormgegeven. De aanpak van de Essentaksterfte kan een grote bijdrage leveren aan het behalen van onze doelen rondom klimaatadaptatie.

Gemeentelijke beleidsplannen openbaar groen
Op het gebied van groen wordt op dit moment gewerkt met een drietal plannen. Te weten het Groenstructuurplan, Bomenbeleidsplan en het Landschapskwaliteitsplan. In deze drie plannen is vastgelegd hoe we met ons groen omgaan en hoe we omgaan met aanpassingen in het openbaar groen. Bij het vervangen van de essen worden de in deze plannen gestelde kaders gehanteerd. Hierbij wordt wel aangegeven dat in 2022 wordt gestart met het herzien van het Groenstructuurplan en Bomenbeleidsplan wegens veranderde inzichten en de komst van de Klimaatstrategie.

Een nieuw inzicht in het boombeleid en beheer is die van het sturen op kroonvolume in plaats van het aantal stammen. De waarde en bijdrage van een boom aan biodiversiteit, het klimaat en de gehele leefomgeving verleent een boom voor het grootste gedeelte aan zijn kroon. Hier vinden processen zoals de opvang van fijnstof plaats en de verdamping. De kroon zorgt voor schaduw en ook voor een verblijfplaats voor fauna. Ons vervangingsbeleid is nu gericht op het 1 op 1 vervangen van bomen. Streven is om dit om te gaan vormen naar het sturen op het vergroten van het totale kroonvolume. Indirect houdt dit in dat voor de toekomst van een boom gezorgd moet worden dat deze een zo optimaal mogelijk kroonvolume kan ontwikkelen en dat vervanging niet direct inhoudt dat het aantal bestaande bomen 1 op 1 vervangen zal worden. Een verder uitwerking hiervan zal plaatsvinden in de herziening van het Bomenbeleidsplan.

3.2. Wettelijk kader

Zorgplicht
Een eigenaar van een boom is aansprakelijk voor de schade die een boom veroorzaakt bij het achterwege laten van voldoende zorg voor de boom. Bepalingen hiervoor zijn opgenomen in Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek, artikel 6.162, onrechtmatige daad. Voldoende zorg kan bestaan uit het regelmatig aantoonbaar snoeien van een boom, maar ook het aantoonbaar controleren van de gezondheid van de boom en het uitvoeren van de daaruit voortvloeiende maatregelen.

Wet Natuurbescherming (wNb)
De bescherming van flora en fauna is geregeld in de wet Natuurbescherming. Met werkzaamheden aan bomen dient hier rekening mee gehouden te worden. Voordat werkzaamheden, snoei of kap, plaatsvindt dient uitgesloten te worden dat er negatief effect is op de duurzame instandhouding van beschermde soorten. Door het uitvoeren van quickscans wordt duidelijk of dit het geval is. Wanneer dit niet kan worden uitgesloten, dient nader onderzoek plaats te vinden. Deze onderzoeken zijn afgestemd op de verwachte soorten en hun levenscyclus, mede hierdoor kunnen deze meerdere maanden, dan wel jaren in beslag nemen. Bij het vervangen van de essen dient hier rekening mee gehouden te worden.
Ook kan er een herplant gelden. In de wNb hoofdstuk 4 is aangeven dat wanneer bomen gekapt moeten worden wegens brand, storm, ziekte of plagen er binnen drie jaar herplant dient plaats te vinden. Bekeken moet worden welke boomstructuren onder deze verplichting vallen.

4. Aanpak

4.1. Boom Veiligheidscontrole
Door kennis leert men en kan men keuzes maken. De essentaksterfte is een aantasting waarvan het verloop niet 100% is vast te stellen. De gemeentelijke bomen worden eens in de 3 jaar onderworpen aan een boomveiligheidscontrole (BVC) om zo de bomen goed te kunnen beheren en te voldoen aan de zorgplicht. Om kennis te vergaren over het verloop van de ziekte en in welke bomen de ziekte zich ontwikkelt, dienen de essen hierop extra gecontroleerd te worden. De controle op Essentaksterfte (BVC/ETS) staat los van de standaard boomcontrole omdat deze controle specifieke kennis vereist.

Eens in de 2 jaar worden de essen gecontroleerd op essentaksterfte. Hierdoor kan de ontwikkeling van de ziekte worden gemonitord. De essen worden in 4 categorieën ingedeeld, in hoever de aantasting aanwezig is in elke es, te weten geen aantasting, lichte, matige en ernstige aantasting. Op basis van de resultaten worden keuzes gemaakt welke maatregelen genomen moeten worden. De volgende uitgangspunten zijn hierin leidend;

1) Vanuit de BVC/ETS volgt een advies welke bomen met een ernstige aantasting binnen een bepaalde termijn gekapt moeten worden. Deze worden vanwege de zorgplicht altijd gekapt. Dit zijn niet per definitie alle ernstige aangetaste bomen.
2) Bomen die niet gekapt gaan worden, worden altijd veiliggesteld door het toepassen van snoei op basis van de zorgplicht;
3) Indien nader onderzoek noodzakelijk is in het kader van de wet Natuurbescherming kan dit enige tijd in beslag nemen. De te kappen bomen worden op basis van advies van een boomdeskundige en de quickscan, indien mogelijk op stam gezet ten behoeve van veiligheid. Het op stam zetten van bomen houdt in dat de kroon tot op de stam wordt verwijderd.

De kosten voor het uitvoeren van de boomveiligheidscontrole voor essentaksterfte bedragen, op basis van voorgaande jaren, € 12.000 per controle. De controle vindt eens in de 2 jaar plaats, te starten in 2022.

4.2 Scenario's

Bij het bepalen van de aanpak is een indeling te maken in een drietal scenario's. Deze verschillen in mate van actieve aanpak. Bij alle drie de scenario's wordt uitgegaan van de volgende voorwaarden;

- Er is (nog) geen remedie tegen de aantasting;
- Besmetting voorkomen is niet mogelijk, enkel kan de infectiedruk worden verlaagd;

De aanpak is uitgewerkt in een drietal scenario's met daarbij een kosteninschatting. Ten grondslag aan de scenario's liggen de reeds uitgevoerde boomcontroles en de ervaringen in het land.

1) Proactieve aanpak: alle essen verwijderen en vervangen;
2) Actieve aanpak: doelgericht vervangen en koppelkansen verzilveren;
3) Reactieve aanpak: veiligheid waarborgen en waar noodzakelijk vervangen.

Uitgangspunten kostenramingen

Bij het berekenen van de benodigde kosten per scenario wordt uitgegaan van gemiddelde kosten. Een boom in de wegberm zal goedkoper zijn om te verwijderen dan een boom in verharding. Daarnaast speelt de grootte en de bereikbaarheid ook mee. Dit geldt ook voor het benodigd budget voor het planten van bomen binnen of buiten de kom. Bomen binnen de kom zijn aanzienlijk duurder in aanplant dan bomen buiten de kom. Dit heeft onder andere te maken met aanpassingen in de omgeving zoals aanwezige verhardingen en het toepassen van grondverbetering in stedelijk gebied. De kosten per scenario zijn dan ook gesplitst in kosten binnen de kom en buiten de kom.

In de onderstaande tabel zijn de gemiddelde bedragen weergegeven waarmee is gerekend:

	binnen de kom	buiten de kom
kap solo	€ 250	€ 180
kap combi	€ 200	€ 180
vervanging solo	€ 1.870	€ 290
vervanging combi	€ 1.470	€ 290
natuuronderzoek	€ 30	€ 30

Bij vervanging in het buitengebied wordt uitgegaan van een vervangingspercentage van 90 %, binnen de kom wordt gewerkt met 80 %. Huidige bomen staan veelal dicht op elkaar en/of op een niet geschikte plaats. Mogelijkheden voor herplant dienen goed onderzocht te worden, waarbij wetgeving e.d. een rol speelt. Mag een bestaande boom nog wel op dezelfde locatie staan, bijvoorbeeld op basis van de Keur. Het vervangingspercentage is hoog ingestoken wegens de noodzaak voor het hebben van bomen in onze leefomgeving. Hier zal zeker de nodigde inzet op gepleegd moeten worden om dit voor elkaar te krijgen. Aan de andere kant gaat het niet om het aantal stammen, maar om het realiseren van kroonvolume. Dit is te realiseren door bomen op de juiste standplaats te zetten en voldoende ruimte te bieden om zich te kunnen ontplooien.

Scenario 1: Proactieve aanpak: alle essen verwijderen en vervangen

Bij deze wijze van aanpak worden systematisch de essen in eigendom en beheer van de gemeente vervangen. Aan de hand van de resultaten uit de boomcontrole wordt bepaald waar als eerste begonnen moet worden. Hierbij worden alle essen, ook met lichte of matige aantasting, voortijdig

gekapt. Per jaar zal dit een vast aantal zijn waarbij de overige bomen veilig gehouden worden door snoei tot deze ook aan de beurt zijn. Door een aantal jaar een vast aantal essen te vervangen zijn, na een bepaalde periode alle essen vervangen. Alleen solitaire, gezonde essen blijven behouden. Dit vanuit het principe dat er geen reden is om gezonde bomen te verwijderen in combinatie met de waarde die een dergelijke boom heeft qua beeld en biodiversiteit.

Overwegingen
Voordeel van deze aanpak is dat er geen keuze gemaakt behoeft te worden of een boom in een laan behouden moet blijven. De gehele laan essen wordt vervangen. Daarnaast zal na het vervangen van alle essen er geen risico meer zijn op deze aantasting, op de enkele solitaire essen na. Met het terugbrengen van de es in het Moerdijks landschap zal gewacht worden tot er een resistente soort bekend is. Het proces van het vervangen van de essen kan in een vooraf bepaalde periode van een aantal jaar afgerond zijn, in dit scenario is in de kostenraming uitgegaan van een periode van 10 jaar, waarbij jaarlijks 756 essen gekapt zullen worden en vervangen. Na de eerste 5 jaar zal de helft van het aantal essen zijn vervangen.

Nadeel is de impact die deze rigoureuze aanpak met zich mee zal brengen. Er zal sprake zijn van tijdelijke (tientallen jaren) kaalslag van met name het buitengebied. Herplant vindt plaats, maar het beeld zal tientallen jaren maar een schim zijn van het groene landschappelijke beeld dat er nu is. Ook worden hiermee alle essen gekapt met een lichte aantasting die mogelijk nog meerdere jaren behouden hadden kunnen blijven en hun bijdrage hadden kunnen leveren aan ons klimaat en leefomgeving. Deze aanpak staat haaks op de gemeentelijke ambitie dat natuur een plaats moet hebben in de gemeente. De impact op de ecologie zal fors zijn. Tevens zullen de jaarlijkse financiële investeringen die nodig zijn bij dit scenario zeer fors zijn.

Kostenraming:

Binnen de kom

	kappen	vervanging	totaal
jaarlijks voor 10 jaar	€ 104.000	€ 558.000	€ 662.000

Buiten de kom

	kappen	vervanging	totaal
jaarlijks voor 10 jaar	€ 104.000	€ 130.000	€ 234.000

Scenario 2: Actieve aanpak: doelgericht vervangen

In dit scenario wordt uitgegaan van het vervangen van alle ernstig aangetaste bomen, snoeien ten behoeve van veiligheid, maar wel actief de omvorming in te zetten om tot een biodiverse en robuuste groenstructuur te komen, waarbij gebruik wordt gemaakt van koppelkansen. In eerste instantie worden de bomen waarvoor het kapadvies gaat gelden vanuit de BVC/ETS vervangen, maar daarnaast wordt gekeken naar de gehele structuur en de mogelijkheden die andere disciplines geven om de groenstructuur om te vormen naar een toekomstbestendige, bio diverse groenstructuur. Ook wordt de vraag gesteld of de boom of groenstructuur nog de functie vervuld waarvoor deze geplant is. Hierbij kan het voorkomen dat ook bomen met een lichte of matige aantasting vervangen worden om zo een nieuwe structuur op te zetten. Gezonde bomen worden indien ook de andere disciplines dit toelaten, behouden.

Overwegingen
Voordeel van deze aanpak is dat het verlies van de bomen actief omgezet wordt naar een winst in de toekomst. Kaalslag vindt beperkt en plaatselijk plaats. De ecologie zal schade ondervinden maar op een veel lagere schaal vanwege de geleidelijke omvorming.

Een ander voordeel is dat er wordt gezocht naar koppelkansen. Hierbij kan uitgegaan worden van werk-met-werk maken hetgeen kosten reducerend kan werken. Het vervangen van bomen staat niet op zich, vaak heeft dit impact op andere elementen in de openbare ruimte zoals verhardingen of de openbare verlichting. De openbare ruimte is ook onderhevig aan veranderingen en hiermee zijn bomen ook vaak in een situatie terecht gekomen die voor bomen maar ook voor de omliggende omgeving niet optimaal zijn. Bij het integraal benaderen van de openbare ruimte liggen er kansen in het verkrijgen van de juiste boom op de plaats. Ook lopen er op regionaal niveau projecten die impact hebben op het landschap en waarbij vanuit de samenwerking synergie ontstaat.

Een nadeel kan zijn dat herplant langer op zich laat wachten omdat het synergie oplevert in combinatie met andere ontwikkelingen. Regionale projecten zijn vaak meerdere jaren in voorbereiding voordat er daadwerkelijk buiten iets gebeurd. De zorg voor een veilige omgeving speelt dan een hoofdrol als het gaat om het moment van kap.
Daarnaast is er geen einddatum aan dit proces te geven. Het is niet gegarandeerd dat over bijvoorbeeld 10 jaar dit proces is beëindigd. De ontwikkeling van de aantasting is ongewis. Een goede monitoring en evaluatie van het gekozen traject is hierin heel belangrijk.

Door niet grote aantallen essen in de eerste 5 jaar te vervangen, bestaat het risico dat er door een snel vorderende aantasting er later forser ingegrepen dient te worden in de bomen die er na bijvoorbeeld 5 jaar nog staan met een ernstige aantasting, waarbij de noodzaak tot kap niet te voorkomen is. Of en hoe dit risico uitpakt zal tijdens de komende 5 jaar gemonitord worden, waarna de benodigde maatregelen en benodigde middelen geëvalueerd zullen worden.

Kostenraming

Binnen de kom

	kappen	vervanging	totaal
v.a. 2022, jaarlijks	€ 27.000	€ 135.000	€ 162.000

Buiten de kom

jaartal	kappen	vervanging	totaal
2022	€ 61.000	€ 75.000	€ 136.000
2023	€ 85.000	€ 105.000	€ 190.000
2024	€ 85.000	€ 105.000	€ 190.000
2025	€ 85.000	€ 105.000	€ 190.000
2026	€ 97.000	€ 120.000	€ 217.000

Op basis van de wegenplanning en het huidige beeld van de aantasting zijn inschattingen gemaakt hoeveel bomen er in combinatie de komende jaren vervangen kunnen worden. Binnen de kom is voor het jaarlijks benodigde bedrag uitgegaan van 100 bomen en buiten de kom in 2022 van 250 oplopend in 2026 naar 400 bomen. De BVC/ETS die in 2022 uitgevoerd gaat worden, zal een nadere invulling geven van aantallen en mogelijkheden.

Scenario 3: Reactieve aanpak: Veiligheid waarborgen en waar noodzakelijk vervangen

Dit scenario gaat uit van het principe, veiligheid waarborgen en vervangen waar noodzakelijk, dus bij kap. Vanuit de BVC/ETS komt naar voren welke bomen een direct gevaar gaan vormen en waarvan geadviseerd wordt deze te verwijderen en welke gesnoeid moeten worden. De focus wordt gelegd op het beperken van de gevolgen van de aantasting.

Overwegingen
Voordeel is dat er geen kaalslag zal plaatsvinden, tenzij de aantasting plaatselijk sterk om zich heen grijpt en dat bomen de kans krijgen zich te herstellen. Of dit daadwerkelijk gebeurt, is nog niet bekend. Wel hebben conditioneel gezonde bomen een sterk herstellend vermogen. Onderzoek naar de Essentaksterfte zal de komende jaren meer inzicht geven.

Nadeel is dat de bomen met een aantasting zeer regelmatig gesnoeid moeten worden. Dit komt de functie die de bomen beogen te hebben niet ten goede. Het beeld van een aangetaste boom is niet sierlijk voor de omgeving. Het vervangen van enkele bomen in laanstructuren zal een rommelig beeld opleveren en per boom vallen de kosten hoger uit.

De omvorming van ons bomenareaal naar een robuuste groenstructuur met een hoge biodiversiteit zal jaren langer duren, dan bij scenario 2. Een einddatum is ook bij dit scenario niet in beeld.

kostenraming

Binnen de kom

jaartal	kappen	vervanging	totaal
2022	€ 13.000	€ 64.000	€ 77.000
2023	€ 0	€ 0	€ 0
2024	€ 19.000	€ 96.000	€ 115.000
2025	€ 0	€ 0	€ 0
2026	€ 24.000	€ 122.000	€ 146.000

Buiten de kom

jaartal	kappen	vervanging	totaal
2022	€ 64.000	€ 80.000	€ 144.000
2023	€ 0	€ 0	€ 0
2024	€ 97.000	€ 120.000	€ 217.000
2025	€ 0	€ 0	€ 0
2026	€ 123.000	€ 153.000	€ 276.000

De reden dat er in het jaar 2023 en 2025 geen bedragen zijn opgevoerd, is omdat de BVC/ETS eens in de twee jaar wordt uitgevoerd. De maatregelen die hieruit voortkomen worden gelijk hierop volgend uitgevoerd, dus in het jaar van controle.

Op basis van voorgaande boomcontrole op essentaksterfte zijn inschattingen gemaakt hoeveel bomen er in de komende jaren vervangen moeten worden. Binnen de kom is voor het jaarlijks benodigde bedrag uitgegaan van 40 bomen in 2022 oplopend naar 90 bomen in 2026 en buiten de kom in 2022 van 250 oplopend in 2026 naar ca. 500 bomen. De BVC/ETS die in 2022 uitgevoerd gaat worden, zal een nadere invulling geven van aantallen.

Overwegingen advies scenario

Geadviseerd wordt om te gaan voor scenario 2. In dit scenario benutten we het probleem van de Essentaksterfte optimaal om onze groene boomstructuren actief om te vormen naar een robuuste, toekomstbestendige groenstructuur. We gaan actief aan de slag met het vervangen van de aangetaste bomen, maar wel rekening houdend met de huidige ecologie en het groene raamwerk. We zoeken kansen om het werk te koppelen aan andere veranderingen in de openbare ruimte. Dit kan naast een financieel voordeel ook een verhoging van de kwaliteit opleveren. Te denken valt aan compensatieopgaven vanuit ontwikkelingsprojecten. Bij de bepaling of een gehele boomstructuur wordt vervangen dienen naast de mate van aantasting, de impact op natuur, het veiligheidsaspect, koppelmogelijkheden en het financiële plaatje meegewogen te worden.

Bij dit scenario zal een schema worden opgesteld aan de hand waarvan de keuze wordt gemaakt in welke mate een bomenlaan zal worden aangepakt. Dit is ook afhankelijk van de aanwezige ecologie.

Financieel gezien is dit op de korte termijn het middenscenario. De noodzakelijk te maken kosten worden in dit scenario niet alleen ingezet om een veilige omgeving te waarborgen, maar ook om onze ambities op het gebied van natuur, biodiversiteit en een veilige leefomgeving te realiseren. Ten opzichte van scenario 1 worden de kosten uiteindelijk verspreid over een langere periode waarbij ook rekening wordt gehouden met de omgeving en de impact hierop. In scenario 1 liggen de kosten hoger doordat er geen combinatie wordt gemaakt met andere werkzaamheden. Scenario 3 heeft in aanvang lagere kosten, maar deze zullen naarmate de aantastingen vorderen aanzienlijk stijgen. Ook zullen de noodzakelijke ingrepen in scenario 3 naar mate de jaren verstrijken forser zijn omdat het aandeel ernstig aangetaste bomen vermeerderd en de noodzaak tot niet uit te stellen kap toeneemt. De impact op het landschap en de ecologie zal zeer fors zijn.

4.3 Beheermaatregelen van BVC/ETS

Bomen die niet gekapt gaan worden dienen door snoei veilig gesteld te worden. Vanuit de BVC/ETS komt naar voren welke bomen op dat moment snoei behoeven. Deze veiligheid snoei komt boven op de snoei die regulier noodzakelijk is in het boombeheer. Veelal gaat het om een grovere snoeiactie waarbij zwaarder hout verwijderd dient te worden. Het is afhankelijk van het te kiezen scenario en de mogelijkheid tot het werk met werk maken of bomen gekapt kunnen gaan worden of gesnoeid gaan worden. Daarnaast kan het voorkomen dat bomen die op de nominatie staan om te kappen door de wet Natuurbescherming langer behouden dienen te blijven. Vergaande snoei, het zogenaamde ‘op stam zetten’ is dan een optie om toch de veiligheid voor de omgeving terug te brengen. Vanwege de vele factoren is het niet mogelijk het benodigd snoeibudget te berekenen op basis van exacte getallen. Bij de evaluatie in 2026 zal hier indien mogelijk inzicht in worden gegeven. Het geraamde budget is gebaseerd op de snoeiwerkzaamheden die in de afgelopen 3 jaar extra zijn uitgevoerd.

kosten snoeimaatregelen	scenario 1
2022	€ 85.000
2023	€ 75.000
2024	€ 65.000
2025	€ 55.000
2026	€ 45.000

De snoeikosten in scenario 1 zullen per jaar dalen wegens het geleidelijk verdwijnen van de essen. Toch blijven de kosten stevig omdat de aantasting meer ernstig gaat worden waardoor forser gesnoeid moet worden.

kosten snoeimaatregelen	scenario 2
2022	€ 85.000
2023	€ 80.000
2024	€ 75.000
2025	€ 70.000
2026	€ 65.000

Voor de snoeikosten in scenario 2 zal hetzelfde gelden, wel dalen deze minder snel omdat er minder bomen jaarlijks vervangen worden.

kosten snoeimaatregelen	scenario 3
2022	€ 85.000
2023	€ 90.000
2024	€ 95.000
2025	€ 100.000
2026	€ 105.000

Bij scenario 3 zullen de snoeikosten toenemen. Het aantal ernstig aangetaste, maar nog niet kapbehoeftige bomen, zal in de tijd toenemen, waardoor ingrepen forser gaan worden.

4.4. Vervanging

Bij de vervanging van de bomen gelden de richtlijnen vanuit het gemeentelijk groenbeleid. Voor twee onderdelen hiervan, te weten het Groenstructuurplan en het Bomenbeheerplan worden in 2022 gestart met een herziening. Vooruitlopend op deze herzieningen dienen bij de vervanging van de essen de volgende richtlijnen ook gehanteerd te worden.

Uitgangspunten:

- Veiligheid boven alles;
- Een toekomstbestendig boomareaal bestaat uit een diversiteit aan bomensoorten. Het aantal bomen van 1 geslacht mag niet meer dan 20 % van ons totale areaal bedragen;
- Het uitgangspunt 1:1 vervangen wordt losgelaten, Bomen worden vervangen op dezelfde locatie indien de ruimte aanwezig is voor een goede standplaats, de mogelijkheid om tot volwas te komen. Achtergrond voor dit principe is gelegen in de noodzaak voor kroonvolume, niet in het aantal stammen.
- Variantie in leeftijd en soort zorgen voor een duurzaam bomenbestand.
- Inheemse soorten worden aangeplant in het buitengebied. Voor het stedelijk gebied zijn uitheemse soorten ook mogelijk vanwege de betere eigenschappen die zij bezitten tegen factoren zoals droogte en hittestress.

Aanbeveling:

Het merendeel van de essen in het buitengebied staan in het noordoosten van de gemeenten, rondom de kernen Klundert, Zevenbergen, Moerdijk, Zevenbergschen hoek en Langeweg. Het verdwijnen van de essen zal hier een enorme impact hebben. Daarnaast spelen hier diverse grote regionale ontwikkelingen zoals 380 KV, ontwikkeling LPM en de veranderingen door de komst van de HSL en verbreding A16 en impact van Windenergie A16. Al deze ontwikkelingen samen hebben nu of in de toekomst een impact op het landschap in dit gedeelte van de gemeente, maar zijn allemaal wel losstaande ontwikkelingen. Om te komen tot een aantrekkelijk landschap is het aan te bevelen om een landschapsvisie op te stellen voor dit gebied waarin met name wordt gefocust op de kwaliteiten die dit gebied dient te behouden en op welke wijze de compensatie vanuit al deze projecten samen tot een meerwaarde kan zorgen.

5. Financiën

5.1 Uitgangspunten

De aanpak van de Essentaksterfte vergt een omvangrijke operatie die middelen verlangt buiten het reguliere budget voor het boombeheer. Het versnelt moeten vervangen van een groot aantal bomen in nu niet meegenomen in de budgetten evenals de extra BVC/ETS en de extra snoeiwerkzaamheden.

Bij de berekening van de voorgestelde scenario's zijn ook de kosten voor voorbereiding, administratie en toezicht opgenomen (VAT kosten). Hiermee kunnen de voorbereidende werkzaamheden worden gefinancierd. Gerekend is met 15% van de vervangingskosten.

5.2 Benodigde middelen

De volgende budgetten zijn benodigd per scenario.

	Scenario 1		Scenario 2		Scenario 3	
	snoei	vervanging	snoei	vervanging	snoei	vervanging
2022	€ 85.000	€ 863.000	€ 85.000	€ 320.000	€ 85.000	€ 217.000
2023	€ 75.000	€ 863.000	€ 80.000	€ 359.000	€ 90.000	€ 0
2024	€ 65.000	€ 863.000	€ 75.000	€ 359.000	€ 95.000	€ 326.000
2025	€ 55.000	€ 863.000	€ 70.000	€ 389.000	€ 100.000	€ 0
2026	€ 54.000	€ 863.000	€ 65.000	€ 401.000	€ 105.000	€ 415.000

Ten behoeve van het uitvoeren van de boomveiligheidscontrole essentaksterfte is een aanvullend budget benodigde van 12.000 euro in 2022, 2024 en 2026.

Het benodigd budget voor boomveiligheidscontrole en snoeiwerkzaamheden worden opgenomen als structureel budget in de begroting. Het benodigd budget voor kap en vervanging zal jaarlijks als vervangingskrediet in de begroting worden opgenomen.

Het benutten van het vervangingskrediet zal jaarlijks wisselen. Dit heeft te maken met het plantseizoen en de eventuele aanwezigheid van beschermde flora en fauna. Het kan mogelijk zijn dat bomen pas in een later stadium gekapt kunnen gaan worden waardoor herplant mogelijk een jaar op schuift, of door het maken van werk-met-werk waardoor kap en herplant in twee verschillende jaren plaatsvindt.

Benodigd budget 2021

In 2021 hebben op basis van de BVC/ETS uit 2020 reeds extra snoeiwerkzaamheden plaats gevonden ten behoeve van het veiligstellen van aangetaste essen. Hier is een aanvullend budget in 2021 van € 55.000 nodig.

Subsidiescan

De mogelijkheden tot het verkrijgen van subsidie voor de aanpak van de Essentaksterfte zal nader worden onderzocht en in de gaten worden gehouden. Tot op heden zijn hier geen subsidies voor opengesteld.

6. Monitoring en evaluatie

De resultaten uit de BVC/ETS geven inzicht in de mate van aantasting en de verspreiding van de aantasting binnen de gemeente. Deze gegevens uit meerdere jaren geven ook de snelheid weer waarmee de aantasting om zich heen grijpt. Naast het leren van deze gegevens, zal ook de landelijke kennisvergaring over de Essentaksterfte nauwlettend gevolgd worden.

Het college en de gemeenteraad worden eens in de twee jaar geïnformeerd over de resultaten vanuit de boomcontrole, de voortgang op basis van het gekozen scenario en de besteding van middelen. Als eerste eind 2022, omdat in dat jaar er weer een BVC/ETS/ETS plaatsvindt.

Aan de hand van deze kennis en de opgedane ervaring met de gekozen werkwijze zal na 5 jaar, dus eind 2026, een evaluatie plaatsvinden over de gekozen werkwijze, de gemaakte vorderingen en het financieel beeld. De evaluatie is de basis van waaruit een nieuw voorstel zal volgen hoe verder de aanpak van de Essentaksterfte vorm te geven.

7. Communicatie

Het is belangrijk om onze inwoners te informeren over de Essentaksterfte en te betrekken bij de wijze waarop we omgaan met de aantasting. Communicatie rondom de Essentaksterfte vindt op 2 manieren plaats. Algemene informatie over de ziekte, de vergaarde (landelijke) kennis en het verloop van de ziekte in de gemeente Moerdijk wordt gedeeld via een daarvoor in te richten pagina op de gemeentelijke website. Dit is deels vaste content en eens in de twee jaar wordt het verloop van de ziekte inzichtelijk gemaakt aan de hand van de resultaten uit de BVC/ETS. De locatie waar essen staan wordt ook gedeeld in de kernkaarten die nu opgesteld worden. Op deze wijze weet men op welke bomen dit plan van aanpak op van toepassing is. Dit heeft zowel intern binnen onze gemeente als naar buiten het voordeel dat relaties kunnen worden gelegd met andere ontwikkelingen in de openbare ruimte.

Wanneer concreet sprake is van vervanging zal, afhankelijk van de mate van impact, contact worden opgenomen met bewoners en overige belanghebbenden om te informeren en de gelegenheid te geven inspraak te hebben in de omvorming. Hoe groter de impact, des te groter de inspraak. Die impact bepalen we per locatie, waarbij we naar verschillende factoren kijken zoals het aantal bomen dat wordt vervangen, hoe beeldbepalend de bomen zijn, of er direct omwonenden zijn, etc.

Stakeholders zijn in eerste instantie onze inwoners, maar ook zeker de ZLTO, Havenbedrijf, Waterschap en terrein beherende instanties zoals Staatsbosbeheer en Brabants Landschap.